

משרד החינוך התרבות והספורט
 המזכירות הפדגוגית
 אגף המפמ"רים
 הפיקוח על
 תורה שבעל פה ומחשבת חז"ל ממלכתי
 המטה המשולב
 ליישום דוחות שנהר וקרמינצור

יחסים יחסי

לומדים על **צבקה וצבן ארנא** **קו העוני** **גיליון 9**

"די מחסורו"
 אל תתן לו (לעני) כשיעור סעודתך (כפי שאתה רגיל לתת לעצמך), שבוודאי אינך דומה לו. אתה, שבייתך מלא כל טוב ואינך צריך לאכול הרבה כדי לשובע. מה שאין כן העני שבייתו ריק, ולכן אמר הכותב שתתן לעני "די מחסורו", ולא על-פי הערכתך את צרכיך אתה אלא "אשר יחסר לו" - לפי צרכיו של העני. שהוא רעב וצמא וצריך לאכול הרבה ולשתות הרבה. כי אין צרכיו של מי שיש לו אוכל בשפע למי שאין לו כלום.
 (על-פי רבי אליהו הצרפתי מפאסט)

שווה ציטוט
 העוני נפלא בשירים אבל נורא בבית, מצוין בפתגמים ודרשות ורע מאוד בחיי יום-יום. (הנרי וורד ביכר)
 זכור את העניים - זה לא עולה כלום. (ג'וש בילינגס)
 אחד הדברים המוזרים ביותר בחיים הוא שהעניים, הזקוקים לכסף יותר מהכל, לעולם אין להם אותו. (פיילי פטר דיון)
 ייתכן שהעשיר לא יזכה לעולם לגן עדן אך העני כבר מרצה את עונשו בגיהנום. (מאלסנדר צ'ייס)

בתוך נייר עיתון
 מילים: קובי אזולחן; מרוקאי עממי
 הנה אנשים מגולגלים בתוך נייר עיתון חיים בתוך קופסה של שימורים אצלנו במטבח ובמטבח על השולחן יש איש בתוך קנקן מציץ מהזכוכית ויום אחד נורה מתוך תותח ובתותח יש אנשים שמקבלים סטירה ליד בקבוק שבור מחוף הים ליד הים יש אנשים קופצים מבניינים וצוחקים וצוחקים אצלנו בסלון ובסלון שלנו אנשים מסוג חדש חיים בתוך סמיכה ליד רמזור מתחת איזה קו אה יא, לא עלינו, הנה זה בא, הנה זה בא גם אלינו! אה יא, לא עלינו, הנה זה בא, הנה זה בא כאן גם אצלנו!
 יש מדינה שמתחבאת מתחת איזה קו ויש סטטיסטיקה שנכתבה בתוך נייר עיתון יש אנשים מגולגלים בתוך נייר עיתון...

די מחסורו

תנו רבנן: "די מחסורו" - אתה מצווה עליו לפרנסו, ואין אתה מצווה עליו לעשרו. "אשר יחסר לו" - אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו. אמרו עליו על הלל הזקן שלקח לעני בן טובים אחד סוס לרכוב עליו, ועבד לרוץ לפניו. פעם אחת לא מצא עבד לרוץ לפניו ורץ (הלל בעצמו) לפניו שלשה מילין.
 מהו קו העוני לפי הלל הזקן?
 בשכונתו של מר עוקבא היה עני שהיה רגיל (מר עוקבא) לשלוח לו ארבע מאות זוז ככל ערב יום כיפור. ויום אחד, שלח (מר עוקבא) את הכסף בידי בנו. חזר הבן ואמר לאביו: "אותו עני אינו זקוק לכסף!" אמר לבנו: "מה ראית?" אמר בנו: ראיתי שמן קפא (מתזים) לו יין ישן על הרצפה (לבישום הבית). אמר מר עוקבא: מפונק הוא כל-כך (וזקוק להרבה כסף)! קפא את סכום המעות ושלח אל העני.
 מדוע האב אינו מקבל את דעת הבן?
 (תלמוד בבלי מסכת כתובות דף סז)

מר עוקבא
 אמורא בבלי בדור הראשון (225 לספירה לערך) ישב בעיר "כפר", עמד שם בראש בית דין ושימש בתפקיד ראש הגולה.

קו העוני - רוני סומק
 "באלו אפשר למתחן קו ולומר: מתחתיו העני. הנה הלחם שבצבעי אפור זולים נהיה שחר והזיתים בצלחת קטנה על מפת השולחן. באויר, עפו יונים במטס הצדעה לצלילי הפעמון שבגיד מוכר הנפט בעגלה האדומה, והיה גם קול הנחיתה של מגפי הגומי באדמה הבוצית. הייתי ילד, בבית שקראו לו צריף, בשכונה שאמרו עליה מעברה. הקו הנחיד שראיתי היה קו האפק ומתחתיו הכל נראה עני."
 האם ניתן להגדיר עוני או רק לתאר?

הלל הזקן
 חכם שפעל בארץ ישראל בסוף המאה הראשונה לפני הספירה ובתחילת המאה הראשונה לספירה. שימש כנשיא הסנהדרין לצדו של בן זוגו להנהגה שמאי, שכיהן כאב בית דין.

פנים שונות לעוני
 שבעה שמות נקראו לו: עני, אביון, מסכן, רש, דל, דל, קוד. עני - כמשמעו. אביון - שהוא מתאווה לכל. מסכן - שהוא בזוי לפני הכל, רש - שהוא רש (מרושש) מן הנכסים. דל - שהוא מדולדל מן הנכסים. דך - שהוא מדוכדך; רואה דבר ואינו אוכל, רואה דבר ואינו שותה. מדך - שהוא מדך (נמוך, שפל) לכל, עשוי כאסקופה (כמדורגה) התחתונה. לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם: "וכי ימך אחיד ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך" (ויקרא פרק כה פסוק לה).
 (על-פי ויקרא רבה, מהדורת מרגליות, פרשה לד)

לא כל האצבעות שוות
 ... התורה מצווה "לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ידך", (מפני שאם תקשה לתאמץ את לבך - ידך תסגר וכשהיד סגורה אז האצבעות שוות ואז תאמר "לו לך תעבוד כמוני!". אלא "כי פתח תפתח את ידך לו", ואז תראה האצבעות שיש בניהן גדולים וקטנים, ותבין ש) כך ברא הקדוש ברוך הוא בבני האדם גדולים וקטנים ועשירים ועניים וזה חי מזה...
 (על-פי רבי ישועה ללום, 'ליקוטי אהרן')

"הכי כואב שבסוף גם בתי תהיה אישה ענייה"
 אמרת דליה פריץ, מאז שבתה ליאל פריץ, בת 11 וחצי מדימונה, לקתה בסוכרת נעורים, אוכלת רק לחם וגבינה, אוכל אחר אין. המזון שמחלקים בעמותות ובבתי התמחו לא מתאים לה. תרופות וציוד רפואי היא מקבלת בהקפה, או משכנה שמנדבת לה שאריות. לביקורות אצל הרופא בבית החולים סורוקה היא לא מגיעה. גם כסף לאוטובוסים - אין.
 על-פי מעריב, 8/12/04

בי ידעה בק אביון מאחד אחרך באחד שערך בארצה אשר די אלהך נתן לך לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ידך מאחד האביון. כי פתח תפתח את ידך לו ותעבט תעביטנו די מחסורו אשר יחסר לו: (דברים פרק מז פסוק ז)

יחסים יחסים

צבקה וצבן חרמי קו העונו

משני לידו הקו

עיין ערך: קו העונו

במדינה הדמוקרטית יש לכל אדם זכות לקיום ראוי. אנשים ומשפחות המצויים מתחת לקו העונו, מקבלים מהמדינה הטבות למיניהן כדי לאפשר להם לשמור על רמת חיים הוגנת. הקביעה של "קו העונו" מטרתה להפריד בין ההכנסות של פרטים ושל משפחות המאפשרות להן קיום ראוי בחברה, לבין ההכנסות שאינן מאפשרות קיום ראוי. המדינה קבעה כי קו העונו הוא מחצית ההכנסה החציונית לבדד. בשנת 2004 הסכום עומד על 1,736 ₪.

הביטוח הלאומי משמש כרצועת של המדינה במימוש מדיניותה החברתית. בכך שהוא משלים הכנסות למשפחות המצויות מתחת לקו העונו, מפצה על תאונות עבודה, משלם למובטלים וכדומה.

אבטלה - חוסר במקומות עבודה לאנשים הרוצים והמסוגלים לעבוד. היא אחד ממקורות העונו בחברה.

קו העונו דצמבר 2004 - 1,736 שקלים ליחיד ו-2,777-1 שקלים לזוג.

"משכיל אל דלי" הרב עדו רכניץ

במדינת ישראל נקבע קו העונו על 50% מההכנסה החציונית לאדם בודד, ומי שנמצא מתחת לקו העונו מוגדר עני. מדד זה משקף בעצם את הפערים בחברה, דהיינו את חוסר השוויון ולא את המחסור של הפרט. רוצה לומר, מדד זה אינו מודד מחסור או מצוקה, אלא את גודל הפער בין העניים למעמד הבינוני.

בשנים 1997 עד 2001 עלתה רמת החיים של כל אזרחי המדינה, עניים ושאינם עניים, אולם, רמת החיים של מי שאינו עני עלתה יותר מזו של העניים, ולכן מדד העונו, המודד חוסר שוויון, הראה גידול במספר העניים. קו העונו אמור למדוד את היקף העונו, או את המצוקה הכלכלית, אולם, מוטמעת בו גם השקפת עולם, החורגת מטיפול בבעיית העונו. מדד חוסר השוויון מניח שחוסר שוויון הוא בעיה - אך מדוע? ודאי שעל פי תפיסות קומוניסטיות וסוציאליסטיות חוסר השוויון הוא בעיה, גם אם לשכבות החלשות לא חסר דבר, אולם, על פי הגישה היהודית הרי שמתרת מדיניות הרווחה שונה בתכלית.

האם לדעתכם צודקת טענת הכותב?

מכת פרושים

פרושים הם אנשים המתיימרים לנהוג בצדיקות מופלגות ולדקדק במצוות. 'מכת פרושים' - הוא ביטוי שמשמעותו בהקשר של הסיפור לאנשים צבועים שבמסווה של נתינת צדקה ביקשו למנוע מהתלמיד העני לקבל את המגיע לו.

להיות עני זה...

- לכבות את החימום באמצע החורף כי אמא לא יכולה לשלם את חשבון הגז.
- להסתפק בשתי שמיכות לשבע הנפשות במשפחה.
- לרצות להתגאות במקצוע של אבא- רק שהוא לא מוצא עבודה.
- לנעול נעליים שמישהו זרק לפח.
- פקיד ששואל את אמא יותר מידי שאלות וגורם לה לבכות.
- להתנהג כאילו לא אכפת לך שלא קיבלת מתנה לחג.
- שאנשים שמעולם לא ראתו משאירים לך חבילת מצרכים ליד הדלת לפני שבת.
- להתבייש כי ההורים לא יכולים לשלם על הטיולים של בית הספר.
- תמיד להיות קצת כועס כי אין לך מה שאתה צריך.

(על פי ג'נט רונברג, ארה"ב פורסם לראשונה ב-'הלילה הזה' - הגדה ישראלית, משאל ציון עם נעם ציון)

לתלמיד אחד, מתלמידי רבי

היו (בכל רכושו) מאתים זוז פחות דינר.

והיה רבי רגיל להפריש לו פעם בשלוש שנים מעשר עני.

הייתה עינם של תלמידי רבי צרה באותו עני,

(נתנו לו צדקה בשווי דינר) והשלימו לו את הדינר החסר.

(לימים), בא רבי כדי לתת לו מעשר עני.

אמר לו התלמיד העני: "רבי יש לי כסף בשיעור

מאתים זוז (ואיני זכאי לצדקה)".

אמר (רבי): "זה - מכת פרושים!"

רמז רבי לתלמידיו, והכניסו אותו לחנות,

ואכלו על חשבוננו של אותו עני והחסירו ממנו דינר

ונתן לו רבי מעשר עני.

מה המסר שהעביר רבי לתלמידיו?

(על פי תלמוד ירושלמי מסכת פאה פרק ח הלכה ח)

מי שיש לו מאתים זוז,

לא ימול לקמי שכחה ופאה ומעשר עני.

היו לו מאתים קסר (פחות) דינר,

אפלו אף (בני אדם) נותנין לו....

אין מקובל אותו למכר את ביתו ואת כלי תשמישו.

(משנה מסכת פאה פרק ח משנה ח)

מי שיש לו מזון שתי סעודות (כיום) לא ימול מן

התמחוי מזון ארבע עשרה סעודות (בשכונת) לא ימול

מן הקופה (של צדקה).

(משנה מסכת פאה פרק ח משנה ח)

דינר = זוז

סכום של מאתיים דינר הוערך כסכום המספיק מזון ומלבוש לאדם משך שנה שלמה.

מינשר עני

מעשר (עשירית) מהיבולים הניתן לעניים בשנה השלישית והשישית במחזור שמיטה.

שווה ציטוט

עני עירך ועני עיר אחרת -

עני עירך קודמין.

(תלמוד בבלי, מסכת בבא מציעא דף ע"ג עמוד א)

אין עני אלא בדעה.

(תלמוד בבלי, מסכת נדרים, דף פ"א עמוד א)

היזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה.

(תלמוד בבלי, מסכת נדרים, דף פ"א עמוד א)

כל האברים תלויים בלב והלב

תלוי בכיס.

(תלמוד ירושלמי, מסכת תרומות, פרק ח הלכה ד)

כאשר העוני נכנס דרך הדלת, בורחת

האהבה דרך החלון.

(מפתחי יהודי עיראק)

משפחה ענייה

בבית הספר הטילו על ילדי הכיתה לכתוב חיבור על הנושא: "משפחה ענייה". אחת הילדות, בתו של בעל מפעל עשיר, פתחה את חיבורה כך: "היו הייתה משפחה ענייה. האימא הייתה ענייה, האבא היה עני, הילדים היו עניים, השוער היה עני הנהג היה עני, העוזרת הייתה ענייה, הגנן היה עני. כולם היו עניים". מתוך לקט בדיחות אמריקני

המדינה לבג"ץ: אי אפשר להגדיר קיום בכבוד

המדינה הודיעה כי אינה יכולה לקבוע סכום מספיק 'לקיום מינימלי בכבוד'. כך עולה מהתשובה שהגישה פרקליטות המדינה לצו על תנאי שהוציא בג"ץ. המדינה השיבה במסגרת דיון בעתירה שהגישו ארגונים חברתיים בעקבות הקיצוץ בקצבאות הבטחת הכנסה, במסגרת חוק ההסדרים לתקציב 2003. לטענת הארגונים הקיצוץ הביא לכך שמשפחות רבות אינן יכולות להתקיים בכבוד. מדובר בעשרות אלפי משפחות שעקב הקיצוץ סבלו מירידה של מאות שקלים בהכנסותיהן. הארגונים, שהפנו את העתירות נגד שר האוצר נתניהו, ונגד המוסד לביטוח לאומי, דורשים לבטל את קיצוץ הקצבאות. ראש אגף התקציבים במשרד האוצר, אורי יוגב, כתב בתצהיר שצורף לתגובה, כי אין אפשרות לנקוב בסכום מדויק לטענתו, בשל כך בשום מדינה אחרת בעולם לא דרש בית משפט מהממשלה להגדיר מהו קיום אנושי בכבוד.

(הארץ 16.2.2004)

העניים המקולקלים/ שלי יחימוביץ

העשיר לא מרוצה יותר מהעני שלו. הוא רצה את העני בתלבושת מסורתית של שבת העניים -בלווי סחבות, עור ועצמות, כנעו, שקט, ואסיר תודה על כל מה שנותנים לו. כעת, מתברר, העשיר חס מרומה. עבדו עליו, הבטיחו לו עני אסילי, ופתאום הוא קיבל עני מקולקל. כזה שנדחף בתור לאוכל, והולך לשני מקומות שונים לקבל חבילות מזון. נצפתה גם ענייה עם גוונים בשיער, ועוד אחת עם פלאפון.

על-פי מוסף הארץ 8.10.04

